

BREED EVALUEREN VANUIT ZIN IN LEREN! ZIN IN LEVEN!

De invoering van het leerplan *Zin in leren! Zin in leven!* (Zill) daagt schoolteams uit om na te denken over de brede evaluatie bij hun leerlingen. Breed evalueren betekent sterktes en zwaktes, talenten en mogelijkheden bekijken vanuit verschillende invalshoeken, op verschillende momenten, met verschillende soorten instrumenten en in verschillende situaties.

In dit artikel geven we handvatten vanuit het leerplan om scholen te helpen om op een brede en onderbouwde wijze het onderwijsleerproces te evalueren met het oog op het behalen van de doelen. Daarbij hebben we aandacht voor verschillende evaluatieprocedures, adequate feedback aan de leerling, de bijsturing van het onderwijsleerproces door de leraar en de wijze waarop de school communiceert aan en over de leerling (zie het referentiekader voor onderwijskwaliteit). We stimuleren schoolteams om na te denken over hun evaluatiebeleid.

Waarom evalueren?

Leraren evalueren hun leerlingen om verschillende redenen.

- Om de ontwikkeling of leerwinst van leerlingen **op te volgen** en de leerling daarover feedback te geven.

Telkens als je leerlingen observeert, dagelijks werk corrigeert, hen uitleg laat geven bij een werkstuk of met de klas een oplossingswijze van een probleem bespreekt, ga je na in welke mate je leerlingen mee zijn. Tijdens die evaluatiemomenten zet je leerlingen ook aan het denken over hun vorderingen. Die vormen van evaluatie, geïntegreerd in het leerproces, behoren tot de *formatieve evaluatie (evalueren om te leren)*. Je wilt dan de voortgang van de leerling opvolgen en een goed zicht krijgen op zijn leerproces.

Op basis van formatieve evaluatie kun je de leerling tijdens het leerproces effectieve feedback geven: waar ga je naartoe (doel)? Waar sta je nu? Wat moet je nog doen om het doel te bereiken? Je kunt als leraar op basis daarvan je pedagogisch-didactische aanpak bijsturen.

Bij het evalueren van leerlingen is het belangrijk om ook oog te hebben voor de groei (leerwinst) die leerlingen kennen. Je kijkt hoe je leerlingen individueel groeien vanuit hun beginsituatie, maar ook hoe ze evolueren in de richting van de doelen.

- Om een onderwijsarrangement **bij te sturen**, zodat het afgestemd is op de leerling, de context en het leerplan.

Vanuit het evalueren om te leren kun je dat leerproces verder gericht en waar nodig bijsturen. Je past je onderwijsarrangement aan of houdt er rekening mee in je volgende arrangementen.

- Om te **beoordelen** in welke mate de ontwikkeling van de leerling aan de vooropgestelde doelen voldoet.

Al tijdens het leerproces ga je na (evalueren om te leren) in welke mate de leerling groeit ten aanzien van de doelen. Ook bij de afronding van een reeks onderwijsarrangementen of na een lange-

re periode ga je na waar je met je leerling(en) staat. Die *summatieve evaluatie (evalueren van het leren)* heeft tot doel leerlingen te beoordelen in het licht van de doelen op langere termijn.

- Om de leerling te **oriënteren** in zijn verdere schoolloopbaan.

Bij het evalueren van leerlingen is het belangrijk om ook oog te hebben voor de groei (leerwinst) die leerlingen kennen.

Summatieve evaluatie vindt ook plaats op scharniermomenten in de schoolloopbaan: de overgang naar een volgende leerlingengroep, de doorstroming naar het secundair onderwijs of de toekenning van het getuigschrift basisonderwijs. Bij summatieve evaluatie is de centrale vraag: in welke mate heeft deze leerling de vooropgestelde doelen (in voldoende mate) bereikt? Op die specifieke momenten worden het best alle leraren en anderen die met die leerling(en) hebben gewerkt, betrokken. Door alle evaluatiegegevens samen te leggen, kom je gezamenlijk tot een breed gedocumenteerde beoordeling.

Handvatten vanuit het leerplan

In het leerplan vind je veel aanknopingspunten of criteria voor de evaluatie, waaronder het proces van het bepalen van de focus. Het ordeningskader biedt zowel inhoudelijk (ontwikkelvelden en -thema's, doelen en leerinhouden) als op het vlak van beheersingsniveaus (leerlijnen met ontwikkelstappen) houvast.

De krachtige leeromgeving: van focus naar onderwijsarrangement en evaluatie

Net zoals bij het ontwerpen van onderwijsarrangementen, is de keuze voor een bepaalde eva-

luatieprocedure afhankelijk van de focus die je vooropstelt.

Daarbij stel je jezelf drie kernvragen:

1. Welke leerling(en) wil je evalueren? Op welke manier sluit deze evaluatie aan bij de ontwikkeling en eerdere evaluaties van deze leerling(en)?
2. Hoe sluit de evaluatie aan bij de context van de school? (Visie op evalueren, evaluatiebeleid, evaluatiepraktijk ...)
3. Welke doelen/inhouden uit het leerplan wil je evalueren?

Afbeelding 1 schema focus

De leerling, het leerplan én de context zijn dus bepalend voor de evaluatie die je voor ogen hebt. Vaak is die evaluatie een deel van je onderwijsarrangement (evalueren om te leren). Je neemt de keuze voor een evaluatieprocedure van meet af aan mee bij het ontwerpen van een onderwijsarrangement. Bij het vastzetten van de focus denk je daarom meteen na over hoe je:

- gegevens **verzamelt** (data): wat wil je weten of opvolgen en waarom? Wie wil je opvolgen en waarom? Is de gekozen evaluatieprocedure daarvoor het meest geschikt?
- gegevens **beoordeelt**: wat wil je doen met de resultaten?
- **handelt** (waarbij feedback een belangrijk in-

strument is): hoe zet je de resultaten in voor het vervolg van het leerproces? Hoe stem je je didactische en pedagogische aanpak af op de resultaten?

- **communiceert** over de gerealiseerde ontwikkeling (leerwinst) met de leerling zelf, ouders, collega's en eventueel externen (het CLB, de secundaire school ...): hoe deel je de resultaten?

Soms is evaluatie een onderwijsarrangement op zich (evalueren om te leren).

Voorbeeld:

Juf Marijke legt allerlei materialen in de ontdekhoek of knutselhoek waarmee kleuters vrij mogen spelen of knutselen. Ze brainstormt vooraf over wat kleuters kunnen doen in de hoeken en wat ze ervan verwachten. Ze plaatst drie potjes waarin de kleuters, nadat ze in de hoek gespeeld of geknutseld hebben, hun symbool kunnen posten:

- *potje met groene duim: de kleuter vond het fijn om in de hoek te spelen;*
- *potje met oranje duim: de kleuter vond het niet altijd leuk, maar is wel blijven spelen;*
- *potje met rode duim: de kleuter vond dit echt geen leuke hoek en is niet blijven spelen.*

Juf Marijke observeert en stuurt kleuters bij, bekijkt de symbolen van de kleuters in de potjes en houdt nadien een klasgesprekje: wat deed je in de hoek? Wat vond je er leuk/niet leuk aan? Wat zou de hoek nog leuker maken? Wat zou je er willen doen?

Persoons- en cultuurgebonden ontwikkeling: tien ontwikkelvelden

In het katholiek basisonderwijs is het leren en leven op school gericht op de harmonische ontwikkeling van de hele persoon: hoofd, hart en handen. Dat betekent dat we investeren in de ontwikkeling van de kennis, vaardigheden, attitudes en inzichten die leerlingen nodig hebben om zelfredzaam en gelukkig te functioneren in de hen omringende wereld. (De ontwikkeling van) een leerling breed documenteren vanuit de tien ontwikkelvelden en

hun leeruitkomsten biedt de mogelijkheid de totale persoon van de leerling in beeld te brengen. Het lerarenteam kiest zelf hoe het dat doet. Het ordeningskader geeft de richting aan.

Voorbeeld vanuit een observatie:

Yani heeft groot inzicht in het oplossen van wiskundige problemen. (Ontwikkeling van wiskundig denken > ontwikkeling van logisch en wiskundig denken) Hij doet dat bijna perfect. Dat merk ik in de les en in de toetsen. Hij heeft ook de gave en het geduld om anderen daarbij te helpen (Socio-emotionele ontwikkeling > relationele vaardigheden) en denkt met hen soms hardop mee. (Ontwikkeling van initiatief en verantwoordelijkheid > zelfregulerend vermogen (specifieke strategieën toepassen))

Ontwikkelthema's met leeruitkomsten

De verschillende ontwikkelthema's met hun leeruitkomsten geven vulling en 'taal' aan de leraar om het beeld van de leerling scherper te stellen. Ze bieden een bril die helpt om gericht en dieper te kijken en dus ook diepgaander te evalueren en te beoordelen.

Voorbeeld uit een logboekje:

Maysan (5 jaar) vlindert nog van hoek naar hoek. Ze heeft het nog moeilijk om zich langer geconcentreerd bezig te houden met opdrachten, maar ook in het spel. Het blijft ook moeilijker voor haar om samen te spelen en materiaal te delen. Ik zal haar de komende weken in haar spel daarin begeleiden. (Relationele vaardigheden - Ik wil en kan met anderen samenleven, samenwerken en communiceren.)

Generieke doelen, leerinhouden en leerlijnen met ontwikkelstappen

De generieke doelen, leerinhouden en leerlijnen met ontwikkelstappen verfijnen het beeld dat je

van leerlingen kunt schetsen. Ze worden in de eerste plaats gebruikt om te evalueren vanuit de focus. In sommige gevallen geven de (specifieke) leerinhouden of leerlijnen met ontwikkelstappen handvatten om de evaluatie doelgerichter te maken. Ze geven ook, waar nodig, handvatten voor een verfijnd(er) beeld van hoe de leerling zich ontwikkelt en waar hij staat ten aanzien van de te bereiken doelen. Dat kan van pas komen bij een diepgaandere, procesgerichte evaluatie en bij de beschrijving van waar de leerling in zijn ontwikkeling staat. In die zin geven de referentieleeftijden aan in welke mate leerlingen zich onder normale omstandigheden ontwikkelen.

Voorbeeld:

In een thema 'Mijn leven en familie' kunnen leerlingen gebeurtenissen of ervaringen uit het eigen leven ordenen aan de hand van eigen referentiepunten. (OWti 3 - Oriëntatie op de wereld - Oriëntatie op de tijd - Gebeurtenissen uit het eigen leven en uit de geschiedenis situeren in de tijd)

Kijken naar leerlingen vanuit een Zill-bril

Vanuit een brede evaluatie probeert het schoolteam zich een beeld te vormen van de leerling. Waar nodig wordt die evaluatie diepgaander. Die gedetailleerde kijk op de leerling maakt een verfijndere invulling van de brede evaluatie van de leerling mogelijk. Alle evaluatiegegevens dragen ertoe bij een zo compleet mogelijk beeld van de leerling te krijgen. Evaluatie vertrekt dus vanuit het geheel, over de delen, met het oog op het geheel: de harmonische ontwikkeling van de leerling. We stellen het voor aan de hand van een zandloper.

Een evaluatiebeleid voeren

Het referentiekader voor onderwijskwaliteit stipt aan dat het schoolteam het onderwijsleerproces op een brede en onderbouwde wijze moet eva-

leren afgestemd op het behalen van de doelen. Dat vraagt een beleidsmatige aanpak en een doordacht en geïnformeerd evaluatiesysteem. Het schoolteam beslist en rapporteert daarbij onderbouwd over de behaalde doelen.

Is de evaluatie conform het pedagogisch project?

In het eigen opvoedingsproject (EOP) en het schoolwerkplan (SWP) bepaal je als school hoe je het onderwijs vormgeeft. De missie, visie en strategie die daaraan ten grondslag liggen (de voordeur), vertalen zich ook in de wijze waarop je de leerlingen evalueert (achterdeur).

Voorbeeld:

In haar EOP stelt de school dat ze rekening houdt met de beginsituatie en het ontwikkelingsniveau van de leerling en op zoek gaat naar een gedifferentieerde aanpak. De kinderen krijgen daarbij kansen om te kiezen, te plannen, oplossingen te zoeken en over hun aanpak te reflecteren. De school kiest daarbij voor gedifferentieerde toetsen en laat de leerlingen die dat nodig hebben, gebruikmaken van redelijke aanpassingen, zoals het gebruik van de zakrekenmachine, hulpschema's, dyslexiesoftware ... De leerlingen krijgen feedback na elke toets. Geregeld zijn er ook kindcontacten.

Welke procedures en criteria hanteert het schoolteam?

Breed evalueren gebeurt door leraar en leerling, met meerdere evaluatiemomenten in verschillende situaties, op basis van kennis, vaardigheden, inzichten en attitudes. Daarvoor zet je een scala aan evaluatieprocedures in die het meest passend zijn bij de focus op basis van de doelen, de leerling en de context: observatie, toets, vragen, opdracht, werkstuk, reflectie, praktische proef, portfolio(gesprek), feedback, kindcontact... In een gedifferentieerde setting kan dat verschillende soorten evaluaties opleveren met het oog op verschillende doelen of rekening

houdend met de individuele leerling ten aanzien van de groep. De referentieleeftijden in de leerlijnen kunnen daarbij een rol spelen.

Wie is er betrokken bij de evaluatie?

In de eerste plaats beschikken de leraar en de leerling over de nodige evaluatieprocedures. *Zin in leren! Zin in leven!* stelt in verschillende doelen dat de leerling ook zichzelf en andere leerlingen kan evalueren. In het licht van het leren past de leerling zijn handelen aan de bevindingen aan.

Voorbeeld doelen:

- IVzv3 Doelgericht en efficiënt handelen door taken te plannen, uit te voeren, erop te reflecteren en waar nodig bij te sturen met het oog op zelfredzaam en zelfstandig functioneren*
- IVzv5 Op een constructieve manier met feedback omgaan*
- IKid2 Een positief, realistisch zelfbeeld opbouwen*

Hoe communiceert het schoolteam over de evaluatie aan de leerling en de ouder(s)?

In de eerste plaats geef je feedback aan de leerlingen over hun ontwikkeling. Uiteraard informeert het schoolteam ook de ouders, om verschillende redenen, over de ontwikkeling van hun kinderen: om de evolutie aan te tonen, om zicht te geven op het onderwijsleerproces, om een stand van zaken te geven, om ouders en leerlingen te motiveren, om beslissingen te nemen, om te oriënteren ...

Dat kan op verschillende wijzen en tijdstippen:

- via materialen uit de klas: werkschriften, opdrachten, toetsen, kindvolgsysteem, werkstukken, portfolio, klasblog, WhatsApp-groepen, tentoonstellingen of toonmomenten ...;
- via gesprekken met de leerling zelf: welke feedback geeft de leraar aan de leerling?;
- via oudergesprekken: informeel en formeel overleg;
- via een schriftelijke rapportering.

De schriftelijke rapportering heeft een toegevoegde waarde bovenop alle andere communicatiemiddelen en is nuttig en belangrijk voor de doorstroming, attestering en oriëntering. Die rapportering kan in de vorm van een schriftelijke verslaggeving tussen ouders en school, in de vorm van een rapport (met kwalitatieve en/of kwantitatieve gegevens) ... Je maakt daarbij als schoolteam keuzes over de vorm en de inhoud van de rapportering: wie is de doelgroep (ouders en/of leerling)? Hoe wordt de doelgroep het best geïnformeerd (via cijfers, taal of een combinatie daarvan)? Hoe vaak en op welke wijze wordt er gerapporteerd aan de doelgroep (hoe vaak, wanneer, in combinatie met een gesprek ...)? Wat voor informatie moet er aangeleverd worden (resultaten, feedback, blik op de toekomst, wat er gaat gebeuren de komende tijd ...)?

Geeft het schoolteam een getuigschrift?

Het al dan niet uitreiken van een getuigschrift wordt vaak als het sluitstuk van het basisonderwijs gezien. De centrale vraag is op dat moment: heeft de leerling de eindtermen basisonderwijs (in voldoende mate) bereikt? Alle leraren en anderen die met die leerling(en) hebben gewerkt, worden het best betrokken bij die beslissing. Gedurende de hele schoolloopbaan is de gerealiseerde ontwikkeling van de leerling immers gedocumenteerd. Die ontwikkeling eindigt helemaal niet na de basisschool: het getuigschrift is slechts een schakel in de oriëntering van de leerling.

De missie, visie en strategie die aan de grondslag liggen van onderwijs (voorkeur), vertalen zich ook in de wijze waarop de school haar leerlingen evalueert (achterkeur).

De harmonische ontwikkeling staat centraal

Zin in leren! Zin in leven! stelt geen nieuwe eisen aan de evaluatie. Het maakt schoolteams er wel opnieuw van bewust om de harmonische ontwikkeling van leerlingen te stimuleren en te documenteren. Via brede evaluatie trachten schoolteams de leerlingen in de eerste plaats tot ontwikkeling te brengen. In de tweede plaats biedt de uitrusting van het ordeningskader 'taal' en criteria om de groei of leerwinst van leerlingen in kaart te brengen en te beoordelen ten aanzien van de te verwachten leeruitkomsten en doelen.

Bart Masquillier

bart.masquillier@katholiekonderwijs.vlaanderen

Pedagogisch begeleider Dienst Curriculum & vorming

Voor meer inspirerende voorbeelden van breed evalueren: <https://pro.katholiekonderwijs.vlaanderen/evaluatiebox-basisonderwijs>.

link **LERARENTOP 1010** **KATHOLIEK ONDERWIJS VLAANDEREN**

WE WANT YOU

Voor wie? - Leraren eerste jaar so
- Middenkader en directies

Wanneer? Woensdag 5 februari 2020 van 9 tot 16 uur

Waar? KU Leuven